

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –  
2024 – Volume 33, Issue 3, pp. 128–133  
<http://doi.org/10.18352/jsi.852>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Jaap Olthof. **Hard werken om normaal te zijn. Praktijken en illusies van inclusie.** Universiteit van Amsterdam, 2024, pp. 482.

## BOOKS

### FEMMIANNE BREDEWOLD

**Femmianne Bredewold (socioloog)** is werkzaam als Bijzonder Hoogleraar 'Samenleven met Verschil' bij het Ben Sijet Centrum in Amsterdam en als universitair hoofddocent en onderzoeker aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. E-mail: [f.bredewold@uvh.nl](mailto:f.bredewold@uvh.nl)

### HARD WERKEN OM NORMAAL TE ZIJN: SOCIALE DYNAMIEK RONDOM INCLUSIE

Jaap Olthofs boek *Hard werken om normaal te zijn* onderzoekt de uitdagingen en ervaringen van mensen met een licht verstandelijke beperking in hun pogingen om deel te nemen aan de samenleving. Dit boek, dat voortkomt uit zijn promotieonderzoek aan de Universiteit van Amsterdam, richt zich op de sociale dynamiek rondom inclusie en brengt in beeld hoe mensen met een lichte verstandelijke beperking zich continu aanpassen aan de normen van de samenleving. Het boek is gebaseerd op gesprekken met en het schaduwen van 33 mensen met een lichte verstandelijke beperking, waarbij Olthof hun



dagelijkse leven volgde en sprak met hun familieleden, vrienden, begeleiders, beleidsmedewerkers en coördinatoren in de verstandelijk gehandicaptensector. In Noorwegen volgde Olthof, aanvullend, 9 mensen met een verstandelijke beperking en sprak daar ook met hun betrokkenen.

Olthof structureert het boek in thematische hoofdstukken waarin hij persoonlijke verhalen van mensen met een lichte verstandelijke beperking afwisselt met theoretische reflecties. Eerst onderzoekt hij hun sociale relaties, met speciale aandacht voor interacties met familie, vrienden, lichte ontmoetingen in het publieke domein en contacten met professionals. Vervolgens bespreekt hij participatie, zowel in de gewone samenleving als binnen speciaal ingerichte voorzieningen voor mensen met een verstandelijke beperking. Tot slot biedt Olthof een blik over de grens, waarbij hij onderzoekt hoe sociale relaties en participatie voor deze groep zijn georganiseerd in Noorwegen.

## ALLEDAAGSE SITUATIES

Een eerste belangrijke reden waarom dit boek in de canon van de gehandicaptenzorg thuishoort, is de aandacht voor het alledaagse. Olthof neemt ons mee in alledaagse situaties waarin mensen strijd moeten leveren om mee te kunnen doen. Zo wordt Marijke tijdens het boodschappen doen uitgescholden voor 'uitkeringstrekker' omdat ze haar zorgvuldig uitgekozen kleding niet kan betalen. Natsu raakt in de war door de veranderende vertrektijden van het openbaar vervoer wat zijn gevoel van 'gehandicapt zijn' versterkt. Richard ervaart een strijd om zijn eigenwaarde wanneer zijn moeder hem op een betuttelende manier herinnert aan zijn medicijnen. Deze alledaagse confrontaties met mensen en de inrichting van de samenleving geven Marijke, Natsu en Richard het gevoel dat ze afwijken.

Olthof neemt ons mee in deze micro-sociologische situaties, waardoor het voelt alsof je er zelf bij bent. Je voelt de schaamte, vernedering, en het ongemak haast fysiek. Voor mensen met een beperking zijn deze momenten echter meer dan lichamelijke sensaties of praktische obstakels; ze weerspiegelen hun bredere strijd voor inclusie en erkenning in de samenleving. Deze alledaagse confrontaties laten zien hoe moeilijk het voor hen is om volwaardig mee te doen in de samenleving en benadrukken de subtiele vormen van uitsluiting waar ze dagelijks mee te maken hebben.

Maar Olthof toont via de alledaagse situaties, niet alleen de strijd, hij laat ook zien dat in die dagelijkse momenten de 'agency' zit voor mensen met een lichte verstandelijke beperking. Inclusie

## BOOKS

is geen passief proces waarbij iemand simpelweg wordt opgenomen of buitengesloten; het is een actieve, onderhandelbare realiteit. Mensen met een lichte verstandelijke beperking oefenen, vaak in samenwerking met hun familie of begeleiders, invloed uit op hun plek in de samenleving. Marijke besluit domweg niet te betalen, maar loopt kordaat de winkel uit. En Richard verhuist naar een eigen appartement om losser te komen van zijn lieve maar ook betuttelende moeder. Dit toont dat de mensen met een lichte verstandelijke beperking die we in het boek volgen, niet alleen slachtoffers zijn van uitsluiting, maar ook actieve deelnemers in het proces van inclusie. Olthof laat je voelen, dat er daarom in dat alledaagse ook potentie zit.

Olthofs aandacht voor het alledaagse biedt een duidelijke link met de morele antropologie. Moreel antropologen, zoals Cheryl Mattingly, Didier Fassin en Arthur Kleinman, benadrukken dat we in ons dagelijks leven voortdurend morele keuzes maken over hoe we samenleven en wat 'goed' samenleven betekent. Zij richten zich op de subtiele, vaak onzichtbare momenten waarin mensen afwegingen maken in hun alledaagse handelingen. Net als Olthof tonen zij aan dat de echte tragedies zich in het dagelijkse leven afspelen, waar zowel strijd als hoop aanwezig zijn. Hoewel Olthof deze stroming niet expliciet benoemt, laat hij ook - net zoals de moreel antropologen dat doen - zien dat de strijd om 'het goede' zich vaak in die onopvallende momenten afspeelt. Hij maakt overtuigend duidelijk dat de ware strijd om sociale inclusie in het alledaagse leven plaatsvindt. Terwijl beleidsmakers grote woorden gebruiken over inclusie, wordt deze in de praktijk vormgegeven, in die dagelijkse interacties. In dat alledaagse leven ontstaan de beperkingen en zijn er mogelijkheden deze te doorbreken.

Een tweede sterke punt van Olthofs boek is hoe hij laat zien dat hedendaagse ideeën van 'normaliteit' een grote invloed hebben op de identiteitsvorming van mensen met een lichte verstandelijke beperking. Deze invloeden zijn zichtbaar in interacties met anderen, maar ook in de manier waarop de samenleving fysiek is ingericht. Zoals we eerder zagen, wordt Marijke tijdens het boodschappen doen uitgescholden, en Natsu ervaart dat het openbaar vervoer niet is aangepast aan zijn behoeften. Regelmatig is er sprake van een 'misfit' tussen mensen met en zonder verstandelijke beperking, en de samenleving waarin ze leven. Mensen zijn vaak te ongeduldig, te verbaal, en de wereld om hen heen beweegt in een steeds hoger tempo en wordt steeds complexer. Dit zorgt ervoor dat mensen met een verstandelijke beperking steeds vaker vastlopen. Een 'ik kan' verandert keer op keer in een 'ik kan niet' of 'ik kan net niet', zoals Jenny Slatman (2024) treffend verwoordt.

Mensen met een verstandelijke beperking ervaren daarmee vergelijkbare structurele uitsluiting als andere gemarginaliseerde groepen, zoals vrouwen (zie het werk van Iris Marion Young en Judith Butler over gender) en mensen van kleur (zoals Sara Ahmed beschrijft in haar werk over etniciteit en 'anders-zijn', en zoals George Yancy aantoont in zijn analyse van de ervaringen van zwarte lichamen in een witte wereld). Olthof toont aan dat deze uitsluiting niet alleen sociaal maar ook fysiek plaatsvindt, en hij maakt voelbaar 'hoe hard mensen met een verstandelijke beperking daarom moeten werken om normaal te zijn'.

## POLITIEK VAN VERSCHIL

In het licht van deze ervaringen maakt Olthof duidelijk dat de strijd voor inclusie niet alleen gaat om gelijke behandeling, maar ook om het erkennen en respecteren van het verschil dat de verstandelijke beperking met zich meebrengt. Het vraagt om een 'politiek van verschil' - in de woorden van de politiek filosoof Young (1990) - die rekening houdt met wat mensen met een verstandelijke beperking nodig hebben voor een goed leven. Olthof laat overtuigend zien dat de overheid, met zijn nadruk op een 'politiek van gelijkheid', daarentegen, mensen met een lichte verstandelijke beperking niet serieus genoeg neemt. Door te focussen op 'gewoon meedoen' en 'net als ieder ander', sluit ze deze mensen juist uit. Het erkennen van het verschil vereist expliciete benoeming en ruimte, zodat deze mensen minder hoeven te strijden. Olthof geeft voorbeelden van hoe en waar dat kan, zoals in de 'safe havens': veilige en aangepaste plekken waar mensen met een lichte verstandelijke beperking zich op hun gemak voelen en even verlost zijn van hun dagelijkse strijd. Bovendien roept hij sociale professionals op om in het dagelijks leven ruimte te claimen voor de eigenheid van deze groep.

Olthof levert dus een sterke bijdrage aan het inzicht in de alledaagse strijd van mensen met een lichte verstandelijke beperking en doet aanbevelingen hoe deze te verbeteren. De verbinding met de onderliggende structurele maatschappelijke systemen die deze strijd in stand houden en hoe die aan te pakken daar had ik graag nog wat meer over gelezen. De theoretici die hij centraal stelt in zijn boek, waaronder Chantal Mouffe, hadden aanleiding kunnen geven om dit verder te doordenken. Zij pleit immers voor een democratische ruimte waarin conflicten en verschillen niet worden vermeden, maar juist erkend en besproken. Dit roept de vraag op hoe die democratische ruimte er uit zou moeten zien. Wat moet er veranderen in onze democratie om ruimte voor mensen met een verstandelijke beperking te realiseren? Hoe kunnen politieke structuren zodanig hervormd worden dat de machtsverhoudingen die ongelijkheid in stand houden, worden

## BOOKS

doorbroken? En hoe kan agonisme in de praktijk ruimte bieden voor de erkenning van verschil zonder dat het leidt tot uitsluiting of antagonisme?

### ALLEDAAGSE STRIJD

De uitdaging is met andere woorden om de alledaagse strijd – die Olthof zo goed beschrijft – te verbinden en te vertalen naar de meer structurele en maatschappelijke structuren en met concrete aanbevelingen te komen om de ongelijke positie van mensen met een verstandelijke beperking te bevechten. Ook hier ligt een interessante verbinding met het werk van moreel antropologen. Hun focus ligt op het alledaagse, maar zij verbinden dit doorgaans met bredere maatschappelijke vraagstukken. Zoals Cheryl Mattingly (2014) in *Moral Laboratories* laat zien, zijn morele keuzes en dagelijkse improvisaties geen louter individuele acties; zij vormen de basis voor onderliggende sociale veranderingen. Deze kleine ethische experimenten kunnen worden beschouwd als microrevoluties die, hoewel ze zich in het dagelijks leven afspelen, uiteindelijk bijdragen aan grotere maatschappelijke discussies die de positie van mensen met een beperking en hun families kunnen verbeteren. Het gaat langzaam, maar het kan wel tot verandering leiden. Zij stellen echter tegelijkertijd dat het van belang is om onderliggende oorzaken voor ongelijkheid te analyseren en te vertalen naar concrete aanbevelingen om grotere stappen te kunnen maken.

De centrale vraag is hoe we van dagelijkse ervaringen van mensen met een lichte verstandelijke beperking kunnen overgaan naar het wegnemen van structurele barrières die hun ongelijkheid in stand houden. Olthof biedt met zijn proefschrift een belangrijke aanzet door te benadrukken dat deze mensen, samen met hun zorgverleners, actief kunnen bijdragen aan het verbeteren van hun plaats in de samenleving. Al die alledaagse pogingen van verzet, conflict of aanpassing kunnen tot verandering leiden. Dat is bemoedigend en hoopvol.

Echter, het zou te simplistisch zijn om de verantwoordelijkheid uitsluitend bij de mensen met een beperking en hun zorgverleners te leggen, zo constateert ook Olthof heel terecht. De uitdaging ligt daarom tegelijkertijd in het vinden van manieren om te zorgen voor significante veranderingen in beleid en samenleving, zodat er werkelijk ruimte komt voor verschil. Daarmee heeft Olthof ons op een belangrijk spoor gezet dat nu vraagt om een verdere doordenking en bijpassende aanbevelingen voor politiek en beleid. Dat is natuurlijk niet alleen aan Olthof, maar aan iedereen die zich geroepen voelt om het leven van mensen met een verstandelijke beperking te verbeteren.

## REFERENTIES

- Mattingly, C. (2014). *Moral laboratories: Family peril and the struggle for a good life*. Berkeley: University of California Press.
- Slatman, J. (2024). *Nieuwe lichamelijkheid*. Noordboek.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton: Princeton University Press.